

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

**НУРУЛЛАЄВ ІЛЬКІН САДАГАТ
ОГЛИ,**

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
(Національний авіаційний університет)

ЗАМУЛА А. Ю.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
(Національний авіаційний університет)

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.6.49>

**СТАН І ПРОБЛЕМИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ
МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК
В ПРАВОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ**

Одним з основних завдань міжнародно-правового регулювання захисту прав людини та основоположних свобод є впровадження міжнародних стандартів прав людини в національні правові системи. Лише за умови досягнення найвищого рівня національної імплементації норм про права людини вся розгалужена система міжнародних правозахисних механізмів може стати ефективною тому, що за своєю природою вона є субсидіарною. Це надає особливого значення дослідженню теоретичних та практичних аспектів впровадження міжнародних правозахисних стандартів в правові системи держав, зокрема щодо прав жінок. Однак, розвиток міжнародного права прав людини відбувається не лише шляхом укладення міжнародних договорів. Характерною особливістю міжнародного співробітництва з захисту прав людини в 21 столітті стало ухвалення великої кількості різноманітних актів «м'якого» міжнародного права, що не задуються в переліку джерел міжнародного права в статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН. За цих обставин, перед державами постає питання належного виконання їх міжнародних зобов'язань, коли не всі з таких зобов'язань є суто юридичними, або взагалі є не міжнародно-правовими, а морально-політичними. Це повною мірою має відношення до України, яка відповідно до своєї Конституції поділяє цінності прав людини та їх визнає, а тому й зміст правової політики в імплементації міжнародно-визнаних стандартів прав жінок потребує максимальної чіткості.

В статті звернуто увагу на те, що не зважаючи на високий рівень досягнень в правовому забезпеченні захисту прав жінок в Україні, існує низка проблемних питань, пов'язаних імплементацією відповідних міжнародних стандартів в правову систему держави. Такі проблеми можна поділити, *по-перше*, на такі, що пов'язані з реалізацією імплементованих прав в українському законодавстві, а *по-друге*, на суто імплементаційні, пов'язані з приведенням українського законодавства у відповідність з міжнародно-правовими зобов'язаннями держави

та з наближенням законодавства до відповідних міжнародних стандартів. При цьому автори відстоюють позицію неприпустимості ототожнення понять «міжнародно-правові норми» та «міжнародні стандарти», які сутнісно відрізняються, хоча і мають єдиний предмет регулювання (в першому випадку – правового, а в другому – морально-політичного).

В статті констатується існування різних джерел закріплення міжнародних стандартів прав жінок. Наголошено на необхідності формування національних стратегій імплементації різноманітних міжнародних правозахисних актів. Приділено увагу ролі українських судів в впровадженні в Україні міжнародних стандартів щодо захисту прав жінок. Приділено увагу ролі українських судів в імплементації міжнародних стандартів прав жінок.

Ключові слова: міжнародне публічне право, міжнародний захист прав людини, права жінок, гендерні права, імплементація норм міжнародного права, джерела міжнародного права, міжнародне «м'яке» право.

Nurullaev Ilkin Sadagat ogli, Zamula A. Yu. State and problems of implementation and introduction of international standards regarding the protection of women's rights in the legal system of Ukraine

One of the main tasks of international legal regulation of the protection of human rights and fundamental freedoms is the introduction of international standards of human rights into national legal systems. Only if the highest level of national implementation of human rights norms is achieved, the entire extensive system of international human rights protection mechanisms can become effective because it is subsidiary in nature. This determines the special importance of the study of theoretical and practical aspects of the implementation of international human rights standards in the legal systems of states, in particular, regarding women's rights. However, the development of international human rights law does not take place only through the conclusion of international treaties. A defining feature of international cooperation in the protection of human rights in the 21st century was the adoption of a large number of various acts of "soft" international law, which are not included in the list of sources of international law in Article 38 of the Statute of the International Court of Justice. Under these circumstances, states face the question of properly fulfilling their international obligations, when not all of such obligations are purely legal, or are not international-legal at all, but moral-political. This is fully relevant to Ukraine, which, according to its Constitution, shares the values of human rights and recognizes them, and therefore the content of legal policy in the implementation of internationally recognized standards of women's rights needs maximum clarity.

The article draws attention to the fact that, despite the high level of achievements in legal protection of women's rights in Ukraine, there are a number of problematic issues related to the implementation of relevant international standards in the legal system of the state. Such problems can be divided, firstly, into those related to the implementation of implemented rights in Ukrainian legislation, and secondly, into purely implementational ones related to bringing Ukrainian legislation into compliance with the international legal obligations of the state and with the approximation of legislation to relevant international standards. At the same time, the authors defend the position of the inadmissibility of equating the concepts of "international legal norms" and "international standards", which are essentially different, although they have a single subject of regulation (in the first case – legal, and in the second – moral and political).

The article states the existence of various sources of consolidation of international standards of women's rights. The need to form national strategies for the implementation of various international human rights acts was emphasized. Attention is paid to

the role of Ukrainian courts in the implementation of international standards for the protection of women's rights in Ukraine. Attention is paid to the role of Ukrainian courts in the implementation of international standards of women's rights.

Key words: *public international law, international protection of human rights, women's rights, gender rights, implementation of international law, sources of international law, international "soft" law.*

Постановка проблеми. Одним з основних завдань міжнародно-правового регулювання захисту прав людини та основоположних свобод є впровадження міжнародних стандартів прав людини в національні правові системи. Лише за умови досягненні найвищого рівня національної імплементації норм про права людини вся розгалужена система міжнародних правозахисних механізмів може стати ефективною тому, що за своєю природою вона є субсидіарною. Це надає особливого значення дослідженню теоретичних та практичних аспектів впровадження міжнародних правозахисних стандартів в правові системи держав, зокрема щодо прав жінок. Однак, розвиток міжнародного права прав людини відбувається не лише шляхом укладення міжнародних договорів. Характерною особливістю міжнародного співробітництва з захисту прав людини в 21 столітті стало ухвалення великої кількості різноманітних актів «м'якого» міжнародного права, що не задуються в переліку джерел міжнародного права в статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН. За цих обставин, перед державами постає питання належного виконання їх міжнародних зобов'язань, коли не всі з таких зобов'язань є суто юридичними, або взагалі є не міжнародно-правовими, а морально-політичними. Це повною мірою має відношення до України, яка відповідно до своєї Конституції поділяє цінності прав людини та їх визнає, а тому й зміст правової політики в імплементації міжнародно-визнаних стандартів прав жінок потребує максимальної чіткості. Тому існування різних джерел закріплення міжнародних стандартів прав жінок потребує формування національних стратегій імплементації різноманітних міжнародних правозахисних актів. Приділено увагу ролі українських судів в імплементації міжнародних стандартів прав жінок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гендерні аспекти реформування українського законодавства давно і активно досліджуються в Україні (Дашковська О., Карпачова Н., Левченко К., Лобанова Л., Мельник Т., Оніщенко Н., Поєдинок О., Уварова О., Шевченко З. та ін.). При цьому всі дослідники звертають увагу на міжнародні гендерні стандарти та стандарти прав жінок, що виступають базовим орієнтиром для законодавчих реформ. Однак, імплементація та впровадження міжнародних стандартів щодо захисту прав жінок в національну правову систему України є доволі складним процесом, який далеко не обмежується законодавчо-імплементаційними процедурами. З одного боку, дійсно має бути досягнутим якісний рівень впровадження міжнародних стандартів в законодавство, а з іншого боку – імплементаційний процес має бути достатньо гнучким для реагування на швидкоплинні події міжнародного життя: поява концепції міжнародних стандартів виводить ухвалення міжнародних рішень щодо прав жінок за межі тривалих процедур укладення міжнародних договорів. Дослідження останніх років (Албу А., Буроменський М., Ковач П., Нуруллаєв І., Стрельцова Є., Жюлета Є. та ін.) свідчать про поступову перебудову всієї системи реалізації міжнародних договорів в бік реалізації юриспруденції відповідних договірних контрольних органів. Пристосування України до таких змін демонструє з одного боку, гнучкість національних імплементаційних процедур та інструментів, а з іншого – відсутність процесуальної захищеності від неконтрольованих впливів на правову систему держави. Метою статті є дослідження стану та проблем імплементації і впровадження міжнародних стандартів щодо захисту прав жінок в правову систему України в умовах розширення впливу інструментів «м'якого» міжнародного права на міжнародний та національний правові порядки.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення рівноправ'я жінок та чоловіків є одним з пріоритетних напрямків розвитку національного законодавства усіх років незалежності України. Стандарт рівноправ'я було закладено передусім в Конституції України, стаття 24

якої визначає, що «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом», стаття 43 встановлює право кожного на працю, «що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується», а стаття 51 закріплює норму про те, що жінка і чоловік мають «рівні права і обов'язки у шлюбі та сім'ї» [5]. Однак світ розвивається доволі динамічно і однією з неодмінних характеристик цього процесу в соціальній сфері є розвиток прав людини і, зокрема, розвиток уявлень про зміст прав жінок, а також переоцінка таких поглядів на основі гендерних характеристик. Це надає можливість дивитися на права жінок під кутом зору гендерної соціалізації. Як зазначають сучасні дослідники, на відміну від біологічної статі, гендер виступає набором соціально-рольових самоідентифікацій, які можуть збігатися з суто біологічними особливостями або суперечити їм. Зокрема, на думку Т. Мельник [8] та З. Шевченко [23] гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства відповідно до Конституції України. Гендерна дискримінація заборонена Законом України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [16].

Наразі українське законодавство розвивається саме в такому напрямку. Значний вплив на ці процеси спричиняють міжнародно-правові зобов'язання України. Ратифікація в 1980 році Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [4] та цілої низки Конвенцій Міжнародної організації праці з цих питань надало можливість значно наблизити законодавство до міжнародних стандартів. Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, закріплено мету «забезпечення гендерної рівності в економічному житті, яка декларує забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також в процесі прийняття рішень» [21, п. 1 ст. 420].

Можна стверджувати, що в міжнародно-правовій сфері гендерний аспект прав людини наразі набув ключового звучання, однак це не скасовує завдання правового забезпечення ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, а отже, існує потреба в узгодженні українського законодавства з міжнародними стандартами гендерної рівності та стандартами щодо захисту прав жінок. В жовтні 2022 року на 83-й сесії Комітету ООН з ліквідації дискримінації щодо жінок за результатами дев'ятої періодичної доповіді України було зазначено про численні досягнення України у сфері гендерної рівності: ухвалення законів про запобігання домашньому насильству, внесення змін до законодавства щодо кримінальної відповідальності стосовно домашнього насильства; введення у законодавстві поняття гендерно зумовленого насильства; прийняття низки державних стратегій та національних планів; ратифікація Конвенції Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнього насильства [27].

Не зважаючи на високий рівень досягнень з цих питань, існує низка проблемних питань, пов'язаних імплементацією стандартів щодо захисту прав жінок в правову систему України. Такі проблеми можна поділити, *по-перше*, на такі, що пов'язані з *реалізацією вже імplementованих* прав в українському законодавстві, а *по-друге*, на *суто імплементаційні*, пов'язані з юридичною (а не політичною) можливістю чи допустимістю ініціації та здійснення імплементаційних заходів з метою наближення законодавства до відповідних міжнародних стандартів.

Почнемо з *першої групи* – проблем реалізації прав закріплених, в законодавстві. В даному випадку очевидно виникає питання про позитивні зобов'язання держави в сфері дотримання прав людини. А саме: зобов'язання вчинити певні дії, щоб особа могла скористатися своїми правами за конвенцією. Це, наприклад, може включати в себе прийняття законодавства, що допоможе забезпечити користування гарантованими міжнародним договором правами, або забезпечення реальних умов для реалізації прав. І в цьому випадку постає питання про якість законодавства про права жінок. За словами О.Уварової, ««Незважаючи на наявність профільних законів України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», «Про попередження насильства в сім'ї» тощо), їх норми залишаються переважно декларативними»

[20]. Наприклад, за різними оцінками, якість зайнятості чоловіків і жінок на ринку праці в Україні є різною. Так, за даними, опублікованими на ресурсі 24.ua (дані Держстату за 2018 рік), участь жінок на ринку праці становила 46,9 % на противагу 63,0 % серед чоловіків. **Рівень безробіття серед жінок в цей час був на 24 % вищий**, ніж серед чоловіків. За тими ж даними, **зарплати жінок в Україні була на 26 % нижчі**, ніж у чоловіків. На сьогодні, коли мова йде про валовий національний продукт (ВВП), в Україні дохід жінок складає менше ніж 6082 доларів на рік, а чоловіків – 10 513. При цьому, само законодавство може містити в собі дискримінаційні положення, посилаючись на застарілу міжнародно-правову практику. Наприклад, набрання чинності Наказом МОЗ «Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256» від 13.10.2017 № 1254 було можливим лише після завершення Україною процедури денонсації Конвенції про використання праці жінок на підземних роботах у шахтах будь-якого роду № 45 [15]. В наукових дослідженнях наводяться й інші приклади дискримінаційних практик, що існують на основі застарілих уявлень про місце жінок та чоловіків в суспільному житті, а також шляхи подолання таких проблем [3].

Не менш важливою є *друга група проблем* – суто імплементаційних, пов'язані з юридичною можливістю чи допустимістю ініціації та здійснення імплементаційних заходів з метою реалізації міжнародно-правових зобов'язань або наближення законодавства до відповідних міжнародних стандартів. Імплементаційна проблеми лише на перший погляд виглядає такою, що може бути легко вирішена законодавчими органами. Однак, на заваді може виявитися не лише застарілість міжнародних інструментів правового регулювання та якість імплементації законодавства. Не менші складності можуть виникати з появою в теорії міжнародного права концепції так званого «м'якого» права [див., наприклад: 3; 6; 19; 24; 25; 26; 28; 30, р. 158], та з її впровадженням в правозастосовну практику [10]. Доволі часто саме з цим пов'язується ставлення держави до імплементації таких міжнародних актів.

За виключенням Стамбульської Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами 2011 року, в міжнародному праві в останні роки не відбувалося ухвалення знакових міжнародних договорів щодо захисту прав жінок. Натомість ухвалюються сотні міжнародних рекомендаційних актів, що можуть представляти інтерес з огляду на впровадження їх норм в національне право. Тоді й постає питання юридичної сили так званого міжнародного стандарту щодо прав жінок.

Поняття міжнародного стандарту на відміну від поняття міжнародно-правового зобов'язання має набагато більш широкий вміст та пов'язано, на нашу думку, скоріше з актами «м'якого» міжнародного права, яке власне і містить такі стандарти. Вітчизняні дослідники висловлюють різні точки зору щодо природи міжнародних стандартів прав людини. Одні з них наголошують на виключно правовій природі такої категорії [9]. Однак, найменування стандартів «міжнародними», а не «міжнародно-правовими» дає на нашу думку, зрозуміти, що ми маємо справу з більш широким поняттям, а ніж суто правовим. П.М. Рабинович прямо зазначає, що стандарти «призначені слугувати обов'язковими або рекомендаційними настановами для відповідної внутрішньодержавної юридичної практики» [17, с. 114]. В.Г. Буткевич вважає, що міжнародні стандарти регламентують права людини в конкретній сфері її життєдіяльності, та визначають, які зобов'язання держави можуть чи мають брати на себе для забезпечення прав людини, якими міжнародними гарантіями вони підкріплені». При цьому дослідник пов'язує поняття міжнародних стандартів з ступенем «обов'язковості закріплення їх вимог у національних правових актах» [7, с. 208], що очевидно відрізняє стандарт від правової норми. О. Руднева ще більш категорично пояснює зміст поняття «міжнародний стандарт прав людини»: «... в будь-якому випадку міжнародний стандарт слід вважати взірцем, ідеальною моделлю, парадигмою, що закріплює певні норми (принципи) у сфері прав людини, що зумовлюють обов'язковість вчинення певних дій (або утримання від їх вчинення), впровадження певних заходів тощо з боку будь-якого суб'єкта, здатного впливати на реалізацію та захист прав людини» [18, с. 20].

Згодом міжнародні стандарти можуть набувати міжнародно-правового значення та навіть ставати міжнародно-правовими нормами, однак найчастіше міжнародні стандарти так і лишаються частиною резолюцій міжнародних організацій, підсумкових документів міжнародних конференцій та інших форумів міжнародного співробітництва. Однак, було б помилковим недооцінювати значення міжнародних стандартів в формуванні мережи міжнародно-правового співробітництва. Особливо помітними такі впливи відчуються в сферах співробітництва з захисту навколишнього середовища та захисту прав людини. З цим вресіті пов'язується імплементація міжнародних стандартів щодо захисту прав жінок в правову систему України.

Водночас, є абсолютно не визначеним як саме імплемувати міжнародні стандарти, які для держав далеко не завжди мають юридичну обов'язковість. Як відомо, основна маса міжнародних стандартів прав жінок міститься в актах тлумачення міжнародних договорів про права людини. В так званій юриспруденції міжнародних контрольних органів. Лише поодинокі з таких органів мають повноваження офіційно тлумачити відповідні міжнародні договори, як, наприклад, Європейський суд з прав людини. В інших випадках, як зазначають дослідники: «За відсутності в міжнародних органах контролю за дотриманням міжнародних договорів спеціальних міждержавних переговорів з приводу створення юридично обов'язкової юриспруденції маємо презумпцію мовчазної згоди держав-учасниць, яка існує у найбільш загальному вигляді. Тобто мова іде про доволі гнучкий механізм, який відкриває можливість звичаєво-правового визнання кожного з актів тлумачення міжнародного договору органом контролю за його дотриманням» [1]. При цьому А.А. Албу наводить приклад контрольного механізму Конвенції про ліквідацію дискримінації щодо жінок, пояснюючи набуття рекомендаціями Комітету звичаєво-правового характеру: «Як відповідний конститутивний елемент формування міжнародного звичаєвого права юриспруденція міжнародних органів створюється не стільки завдяки періодичності національних доповідей, скільки завдяки програмованому змісту доповіді, спрямованому на заздалегідь визначену тематику оціночного раунду – це є однією з визначальних характеристик проведення оцінювань Судячи з пояснень Керівництва з підготовки та подання доповідей для КЛДЖ, воно має сприяти досягненню «повноти та єдності» і з цією метою Керівництво містить чітко визначений перелік запитань, на які повинні відповідати всі держави-учасниці ... Зазвичай оціночні раунди тривають декілька років, отже протягом цього доволі тривалого часу контрольний орган формує свою позицію, а держави-учасниці міжнародного договору спостерігають, маючи можливість сформулювати і висловити власну позицію. Це цілком відповідає розумінню «практики» як конститутивного елементу міжнародного звичаєвого права.» [2, с. 671]. Щодо *opinio juris* відносно такої практики, то особливо помітною тут може бути роль українських судів.

Сучасна практика українських судів містить багато прикладів звернення до міжнародних актів, що містять не лише міжнародно-правові норми про права жінок, а і міжнародні стандарти прав жінок з неправових джерел. В такий спосіб суди здійснюють впровадження міжнародних стандартів прав жінок в правову систему України. Варто зазначити, що позиція судів не є випадковою. Наприклад, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц міститься висновок про те, що «Декларація прав дитини не є міжнародним договором у розумінні Віденської конвенції про право міжнародних договорів ... У зв'язку із цим Декларація прав дитини не ... є частиною національного законодавства України» [12]. Однак щодо інших міжнародних актів, які Верховний Суд застосовує, його позиція буває іншою [13]. Так само, це стосується застосування судами «Керівництва з процедур та критеріїв визначення статусу біженців» з метою захисту гендерних прав [22]. При цьому, саме Управління Верховного Комісару ООН у справах біженців не вважає Керівництво юридично зобов'язуючим («Керівництво та Рекомендації задумані як посібник для співробітників урядових відомств, суддів, спеціалістів-практиків, а також для співробітників УВКБ ООН, які застосовують у своїй роботі визначення терміну «біженець»» [29, с. 2]. Показовою є позиція Кримінального касаційного суду, який впровадив

в українську правову практику стандарти щодо запобігання домашнього насильства до того, як Україна стала стороною Стамбульської Конвенції про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству [14].

Доволі переконливою в досліджуваній площині є позиція суддів щодо міжнародних неправових актів, що містять стандарти прав жінок: «При постановленні рішення судом не враховано, що Україна серед 190 інших країн приєдналася до Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, визначивши мету забезпечення гендерної рівності як важливу складову подальшого розвитку та один із пріоритетів державної політики, і взяла на себе зобов'язання до 2015 року забезпечити гендерне співвідношення на рівні не менше від 30 до 70 тисі чи іншої статі у представницьких органах влади.» [11].

Наведені приклади беззаперечно свідчать про активну роль, яку відіграють українські суди в впровадженні міжнародних стандартів щодо прав жінок. З одного боку, така практика надає можливість широкого залучення судів України до максимального наближення захищеності прав жінок до міжнародно визнаних правових норм та стандартів. З іншого боку, така судова практика створює необхідний юридичний ресурс для того, щоб такі стандарти набули для України міжнародного звичаєво-правового значення та реалізувалися вже як міжнародно-правові норми.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Розвиток міжнародного права прав людини відбувається не лише шляхом укладення міжнародних договорів. Характерною особливістю міжнародного співробітництва з захисту прав людини в 21 столітті стало ухвалення великої кількості різноманітних актів «м'якого» міжнародного права, що не згадуються в переліку джерел міжнародного права в статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН. Тому перед державами постає питання належного виконання їх міжнародних зобов'язань, коли не всі з таких зобов'язань є суто юридичними, або взагалі є не міжнародно-правовими, а морально-політичними. Український досвід свідчить про ситуативне пристосування до згаданих обставин з метою забезпечити в державі необхідний рівень дотримання прав жінок.

Наразі можна констатувати, що не зважаючи на високий рівень досягнень в правовому забезпеченні захисту прав жінок в Україні, існує низка проблемних питань, пов'язаних імплементацією відповідних міжнародних стандартів в правову систему держави. Такі проблеми можна поділити, *по-перше*, на такі, що пов'язані з реалізацією імплементованих прав в українському законодавстві, а *по-друге*, на суто імплементаційні, пов'язані з приведенням українського законодавства у відповідність з міжнародно-правовими зобов'язаннями держави та з наближенням законодавства до відповідних міжнародних стандартів. При цьому автори відстоюють позицію неприпустимості ототожнення понять «міжнародно-правові норми» та «міжнародні стандарти», які сутнісно відрізняються, хоча і мають єдиний предмет регулювання (в першому випадку – правового, а в другому – морально-політичного).

Проблема впровадження міжнародних стандартів прав жінок є трирівневою та включає: рівень юриспруденції міжнародних контрольних органів, що мають офіційне повноваження тлумачити міжнародні договори (наприклад, Європейський суд з прав людини); рівень юриспруденції міжнародних контрольних органів, що не мають офіційного повноваження тлумачити міжнародні договори; рівень рекомендацій міжнародних організацій та конференцій (наприклад, резолюції Генеральної Асамблеї ООН). В кожному з цих випадків оцінка обов'язковості кожного з міжнародних стандартів прав жінок має бути індивідуальним.

Ключова проблема, що лишається не вирішеною на рівні законодавства, пов'язана з невизначеністю місця юриспруденції міжнародних контрольних органів в правовій системі України. За цих обставин найбільш активну роль в впровадженні міжнародних стандартів щодо прав жінок відіграють українські суди. З одного боку, така практика надає можливість широкого залучення судів України до максимального наближення захищеності прав жінок до міжнародно визнаних правових норм та стандартів. З іншого боку, така судова практика створює необхідний юридичний ресурс для того, щоб такі стандарти набули для України міжнародного звичаєво-правового значення та реалізувалися вже як міжнародно-правові норми.

Список використаних джерел:

1. Албу А.А. Вплив юриспруденції міжнародних договірних органів на тлумачення міжнародних договорів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2023. № 63. С. 4.9–4.17
2. Албу А.А. Звичаєво-правове наповнення договірних зобов'язань держав. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 669–671.
3. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. / Г.Г. Жуковська та ін. Київ, 2020. 186 с.
4. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text (дата звернення 15.12.2023).
5. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.12.2023).
6. Міжнародне право: Основи теорії / В.Г. Буткевич та ін. Київ. : Либідь, 2004. 608 с.
7. Міжнародне право: Основні галузі: підручник / В.Г. Буткевич та ін. Київ. : Либідь, 2004. 816 с.
8. Мельник Т. М. Правові аспекти гендеру. Основи теорії гендеру : навч. посіб. / Т. М. Мельник. Київ : К.І.С., 2004. С. 283–326.
9. Наливайко О.І., Братішко Н.А. Поняття та особливості міжнародно-правових стандартів прав людини. № 2 (2023): *Аналітично-порівняльне правознавство. Розділ II. Міжнародне право*. С. 411–416.
10. Нігрєєва О.О. «М'яке право» у міжнародній системі: до питання про зміст та функції. *Правова держава*. 2018. № 31. С. 147–153
11. Окрема думка судді Київського апеляційного адміністративного суду Старової Н.Е. стосовно постанови у справі № 875/37/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/51757293> (дата звернення 10.12.2023).
12. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 17 жовтня 2018 року у справі № 402/428/16-ц (провадження № 14-327цс18).
13. Постанова Верховного Суду від 3 листопада 2021 року по справі № 336/3744/19.
14. Постанова Касаційного Кримінального Суду від 7 квітня 2020 року по справі № 647/1931/19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89035028> (дата звернення 11.12.2023).
15. Про визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства охорони здоров'я України від 29 грудня 1993 року № 256 : Наказ Міністерства охорони здоров'я України № 1254 від 13. 10. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1508-17#Text> (дата звернення 16.12.2023).
16. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17#Text> (дата звернення 16.12.2023).
17. Рабінович П.М. Європейські стандарти прав людини: онтологічні, гносеологічні та праксеологічні аспекти. *Вісник Академії правових наук України* : збірник наукових праць. Харків, 2003. № 2/3 : Актуальні проблеми юридичної науки в Україні. С. 114–131.
18. Руднева О.М.. Поняття та ознаки міжнародних стандартів прав і свобод людини. *Держава і право*. 2010. Вип. 49. С. 17–22.
19. Смирнова К. Концепція «м'якого» права (soft law) в міжнародному праві та праві Європейського Союзу. *Український часопис міжнародного права*. 2012. № 3. С. 74–78.
20. Уварова О. Права жінок і гендерна рівність в Україні. URL: https://www.helsinki.org.ua/prava-zhinok-i-henderna-rivnist-v-ukrajini-o-uvarova/#_ftn1 (дата звернення 11.12.2023)
21. Угода про асоціація між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011?find=1&text=%D0%B3%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D1%80#Text (дата звернення 12.12.2023).
22. Ухвала Вищого Адміністративного Суду України від 05 лютого 2015 року по справі К/800/18445/13 (дата звернення 16.12.2023).

23. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси : Видавець Чабаненко Ю., 2016. URL: <http://a-z-gender.net/ua/%D2%91ender.html>. (дата звернення 16.12.2023).
24. Bierzanek R. Some remarks on 'Soft' International Law. *Polish Yearbook of International Law*. 1988. No 17. p. 21–40.
25. Borchardt G., Wellens K. Soft Law in European Community law. *European Law Review*. 1989. Vol. 14, No 5. P. 267–321.
26. Chinkin C. The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law. *International and Comparative Law Quarterly*. 1989. Vol. 38. P. 50–66.
27. Committee on the Elimination of Discrimination against Women. Eighty-third session. Summary record of the 1923rd meeting. UN DOC.: CEDAW/C/SR.1923. URL: <https://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPrICAqhKb7yhskcAJS%2FU4wb%2BdIVievG05RxZJlne%2BPingzurg5CsR6Wdzgeu0LzpZxqfPDG5WLLJ2%2B%2FzJOxUhRX%2F2kRu2wkO9JqOgo3KdYdn2IWG%2BqVMKE3v> (дата звернення 16.12.2023).
28. Hillgenberg H. A. Fresh Look at Soft Law. *European Journal of International Law*. 1999. Vol. 10, № 3. P. 499–515.
29. UNHCR, Handbook and Guidelines on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees, December 2011, HCR/1P/4/ENG/ REV. 3. URL: <http://www.refworld.org/docid/4f33c8d92.html> (дата звернення 12.12.2023).
30. Wallace R. *International Law*. London: Sweet&Maxwell, 2009. 386 p.

